

УДК 787.61: 372.878

РОЗВИТОК НАВИЧОК ГРИ ГІТАРИСТА В АКОМПАНеМЕНТІ

Сологуб В.Д., к. пед. н.,
доцент за наказом кафедри музичного мистецтва
Відокремлений підрозділ «Миколаївська філія Київського
національного університету культури і мистецтв»

У статті розглядаються педагогічні, методичні та виховні аспекти вдосконалення гітарної майстерності: йдеться про розвиток навичок виконання музичних творів на гітарі в акомпанементі. Стаття торкається теоретичного визначення поняття «акомпанемент», зачіпає проблеми, пов'язані з образом гітари, зі сприйняттям її пересічною людиною. Гра на гітарі сьогодні популярна не лише серед професіоналів-гітаристів, але й серед любителів, що робить цю тему актуальною для дослідження. У статті розглядаються технічні та гармонічні можливості інструмента. Також подається короткий аналіз методичної та вузькоспеціалізованої літератури, що стосується досліджуваного питання. В останній частині статті поміщено ескізи-нариси основних технологічних та педагогічних аспектів майстерності виконання гітарного акомпанементу.

Ключові слова: шестиструнна гітара, виконавська майстерність, акомпанемент, гра на гітарі, музична педагогіка.

В статье рассматриваются педагогические, методические и воспитательные аспекты совершенствования гитарного мастерства: речь идет о развитии навыков исполнения музыкальных произведений на гитаре в аккомпанементе. Статья касается теоретических вопросов определения понятия «аккомпанемент», затрагивает проблемы, связанные с образом гитары, с восприятием ее заурядным человеком. Игра на гитаре сегодня популярна не только среди профессионалов-гитаристов, но и среди любителей, что делает данную тему более актуальной для исследования. Поэтому в статье рассматриваются технические и гармонические возможности инструмента. Также подается краткий анализ методической и узкоспециализированной литературы, касающейся изучаемого вопроса. В последней части статьи помещены эскизы-наброски основных технологических и педагогических аспектов мастерства исполнения гитарного аккомпанемента.

Ключевые слова: шестиструнная гитара, исполнительские навыки, аккомпанемент, игра на гитаре, музыкальная педагогика.

Solohub V.D. THE DEVELOPMENT OF GUITAR PLAYING SKILLS IN THE ACCOMPANIMENT

The article devoted to the pedagogical, methodological and educational aspects of a perfection of guitar skills: this is, in particular, the development of the skills of performing musical works on the guitar in the accompaniment. The article touches upon theoretical issues of the definition of “accompaniment”, affecting the problems associated with the image of the guitar, with the average person’s perception of guitar. Therefore, the article examines the technical and harmonic capabilities of the tool. A brief analyzes the methodological and highly specialized literature related to the subject matter. In the last part of this article there are sketches-essays of the main technological and pedagogical aspects of the skill of performing guitar accompaniment.

Key words: six-string guitar, performing skill, accompaniment, guitar playing, musical pedagogy.

Постановка проблеми. Гітара, незважаючи на свою давню історію, пережила наприкінці XIX ст. період занепаду, коли її репутація, як і деяких інших інструментів, похитнулася: в цей час можна констатувати наявність сумнівів у тому, що гітара може бути «серйозним» інструментом, а не використовуватися лише задля розваги. Як висловився Г. Ріман, «протидіяти духові часу не має сенсу» [3, с. 52]. Гітара асоціюється в пересічній людини насамперед з інструментом, призначеним виключно для ведення акомпанементу. Цьому сприяла в нашій країні й багата історія розвитку інструмента в рамках свят та фестивалів, культивування міського романсу, наявність залишків циганської культури, а також розвиток бардів-

ського руху (до речі, в Ірландії бардівське мистецтво нині теж відроджується) другої половини XX ст. У цей час констатується поява двох нових явищ. По-перше, стилістичне та інструментально-виконавське новаторство, яке пориває з традиційними прийомами композиторського письма. Подібне новаторство вимагає від майстрів музичних інструментів збагачення технічних і виразних можливостей гітари. З'являються також нові види гітар: деякі з них мають лише віддалену подібність з більш ранніми зразками. По-друге, нові течії як у музичному стилі, так і в області конструкції інструмента відтепер зароджуються не в Європі, а в Америці. Це зумовлює актуальність досліджуваної теми, а також доводить, що

гітара володіє широкими можливостями музичного супроводу та вимагає уважного вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерес до гітари, як до інструмента для акомпанементу, помітний у дослідницьких та популярних працях, присвячених їй. Зокрема, серед таких праць можна назвати розвідки В. Манілова та В. Молоткова («Техніка джазового акомпанементу на гітарі»), Г. Рімана («Катехізіс історії музики»), А. Торопова («Акомпанемент на гітарі»), Е. Шарнассе («Шестиструнна гітара: від витоків до наших днів»), П. Агафошина, В. Сазонова та В. Вавілова (колективна праця «Акорди та акомпанемент»). Анатолій Торопов також є засновником навчального курсу з гри на гітарі. На увагу заслуговує й творчий інтернет-проект «Лабораторія професійної освіти для гітаристів» Юрія Бойка.

Через популярність гітари серед непрофесійних музикантів виникає проблема формування культури акомпанементу на гітарі, яку необхідно прищеплювати насамперед дітям, які навчаються гри на даному інструменті в музичних школах. І першим кроком на цьому шляху може стати засвоєння основних прийомів акомпанементу, розкриття поліфонічних можливостей інструмента. Для реалізації зазначеного завдання необхідно налагодити міждисциплінарний зв'язок, а також поєднати загальнотеоретичні, педагогічні, методично-дидактичні та вузькоспеціалізовані розвідки та напрацювання.

Постановка завдання. Мета статті полягає в окресленні основних компонентів стратегії розвитку виконавських навичок гри професійного гітариста в акомпанементі. Ця мета конкретизується також завданнями надання загальної дефініції поняття «акомпанемент» та розкриття методичних аспектів розвитку майстерності гри на гітарі в акомпанементі у контексті музичної педагогіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Гітара – інструмент, що володіє широким спектром музично виразних засобів. За однією з легенд, навіть Л. Бетховен шанував гітару, називаючи її «оркестром у мініатюрі». Достеменно невідомо, чи саме Л. Бетховен є автором такої характеристики гітари, але справді: гітара є інструментом, який здатний одночасно вести кілька ліній (бас, акомпанемент, мелодію), це зближує гітару з фортепіано. Грамотне використання відкритих струн дозволяє створити ефект педалі, прийом тремоло поряд з розкладеним тризвуком – вести самостійну мелодійну лінію, натуральні і штучні флажолети – створювати ефект зву-

чання старовинної флейти, демпфірування струн, удари по обечайці або деці – ударні. Технічні можливості інструмента істотно розширюються завдяки використанню в своїх творах нових прийомів відомими композиторами. Те, що звучання гітари у стінах консерваторії більше не викликає подиву, свідчить про реабілітацію цього інструмента. Збагачує прийомами гри класична гітара й електрогітара. До кінця ХХ ст. гітара займає місце серед провідних інструментів, претендуючи на першість серед таких «авторитетів», як фортепіано та скрипка. У більшості музичних шкіл, училищ та консерваторій є класи класичної гітари. У різних містах і країнах можна нарахувати безліч гуртків та спільнот з вивчення й популяризації гітари. Регулярно організуються семінари, курси, літні школи як для початкового навчання, так і для підвищення майстерності гітарної гри. Але окрім професіоналів-виконавців, є велика група любителів. Любителі-гітаристи можуть бути як початківцями, так і виконавцями значно вищого рівня. Особливу популярність гітара отримала серед молоді, яка робить гітару супутницею свого дозвілля. У давнину гітара теж використовувалася для акомпанування співу, для виконання танців, для участі в ансамблях. Притягальна сила гітари пояснюється різними причинами: гармонійним звучанням, мобільністю та оманливим враженням, що можна оволодіти технікою гри протягом декількох тижнів та навіть без допомоги викладача. Таким чином, гітара сприяє тому, що в музичне мистецтво приходять любителі-самоучки [7, с. 51–52]. Але це обумовлює й необхідність приділити більше уваги професійній виконавській практиці. «Одна з основних цілей сучасної музичної освіти, – зазначає Т. Ромашкіна, – полягає у напрацюванні та вдосконаленні професійних навичок у виконавців. У класі концертмейстерської майстерності пріоритетними напрямками навчання стають читання з листа й транспонування, оскільки саме вони є чи не найважливішими компонентами музичної освіти, які відіграють значну роль у творчій діяльності музиканта-інструменталіста» [4, с. 346].

Позаяк вище ми зазначали, що гітара асоціюється, передусім, з інструментом для акомпанування, необхідно визначити, що таке сам акомпанемент. Ю. Майліс підкреслює, що словникове значення поняття «акомпанемент» – це «вторування, підголосок, супровід, підігрівання» [1, с. 15]. До середини ХХ ст. слово «акомпанемент» набуває більш чіткої дефініції, а саме «музичний супровід, який доповнює головну мелодію, що служить гармонічною та ритмічною

опорою солістові (співакові, інструменталісту) і покликане поглибити художній зміст твору. Характер і роль акомпанементу залежать від епохи, національної приналежності музики й стилю останньої» [1, с. 15]. Одна з найпростіших форм акомпанементу, особливо характерна для народної пісні, – плескання в долоні або відбивання ритму ногою. Загальний процес формування та розвитку акомпанементу не можна охарактеризувати без згадки про специфічний тип багатоголосся – гомофонії, яка відрізняється поділом голосів на головний та супроводжуючі (на відміну від поліфонії, де всі голоси рівнозначні). Розвиток гомофонно-гармонічного складу в кінці XVI – на поч. XVII століть приводить до набуття акомпанементом значення гармонічної опори мелодії. Н. Михайленко у праці «Методика викладання гри на шестиструнній гітарі» присвячує цілий розділ розвитку навичок читання з листа та акомпанементу [2, с. 138–140]. На думку дослідника, ефективний розвиток навичок читання з листа уможливується серйозною та різноплановою музично-виховною роботою з учнем. Мається на увазі підвищення рівня його музичної та технічної підготовки, збільшення кількості розучуваних творів, збагачення теоретичної бази. Читання нот з листа зазвичай розпочинається з першого року навчання. Матеріал для занять – одноголосні мелодії з метроритмічним малюнком, який поступово ускладнюється. Потім йдуть більш прості у гармонічному плані акомпанементи. Розвиток навичок читання з листа тісно пов'язаний із вихованням «внутрішнього слуху». Під час першого програвання п'єси не варто вимагати точної аплікатури, виконання всіх нюансів та деталей твору, але при повторному програванні текст має виконуватися точніше. Гітара – інструмент з багатими гармонічними можливостями, а тому, справді, широко використовується на практиці як акомпануючий та ансамблевий інструмент. Дослідник вважає, що акомпанування на гітарі всебічно стимулює інтерес учня до інструмента. В цьому процесі доречно використовувати народні та популярні мелодії. Серед вимог до вміння учня – вміння розрізняти мінор та мажор, що сприяє розвитку ладо-гармонічного слуху та мислення. Під час так званої «гри на слух» акомпанементу великого значення набуває фактор пам'яті. Тут можна виокремити декілька етапів:

1) запам'ятовування звучання окремих акордів (найперше це стосується тоніки, субдомінанти та доміанти);

2) слухове засвоєння типових акордових послідовностей.

Першими рекомендується засвоювати наступні гітарні тональності: a-moll, A-dur, e-moll, E-dur, c-dur. У подальшому учень легко зможе транспонувати мелодії та акомпанементи в інші тональності. «Для точного відтворення мелодії та акомпанементу на слух необхідно оволодіти навичками зорово-слухового орієнтування на грифі. Значну роль у напрацюванні цього орієнтування грають навички транспонування» [2, с. 140].

Крім знання аплікатурного сприйняття акордів (це більше стосується роботи лівої руки), важливе розуміння роботи й правої руки. Тут важливо виділити два поняття: арпеджіато та расгеадо. У цій статті вищевказані поняття використовуються у широкому сенсі. Арпеджіато – послідовне звуковидобування за рахунок однієї долі, расгеадо – різновиди ударів. Варто було б виділити в окрему групу і поняття арпеджіо. Під цим поняттям варто розуміти не тільки послідовне виконання звуків, але і певну метроритмічну схему.

А. Торопов велику увагу приділяє ритмічним малюнкам партії акомпанементу. На думку дослідника, перш ніж переходити до конкретної партії, виконавець має навчитися вираховувати тривалості нот. Він пропонує виконувати прості вправи для розвитку виконавської майстерності гри на гітарі. Наприклад, він пише: «Рахуйте вголос, орієнтуючись на верхній нотний рядок. Водночас старайтеся без зупинок вистукувати рукою спочатку тривалості нот, записаних на другому рядку, а потім – на третьому» [5, с. 37]. Для запам'ятовування ритмічного малюнка партії варто повторювати фрагменти партії, поступово прискорюючи темп, а також звертати увагу на акцентування. Крім того, ритмічний малюнок може змінюватися самим виконавцем [5, с. 37–40].

У розвитку навичок гри в акомпанементі велику роль грає функціональне та аплікатурне мислення. Це нерозривно пов'язані категорії, які дозволяють гітаристу вільно та швидко орієнтуватися під час підбору або виконання того чи іншого акомпанементу. Метроритмічні ж особливості акомпанементу на гітарі пов'язані з роботою правої руки. Як правило, кожен палець у виконанні акорду арпеджіо виявляється прив'язаним до своєї струни. Можливе також використання арпеджіо з характерними для певного жанру, наприклад ритмічного малюнка, особливостями. Важливу роль відіграє і рух баса. Бас дозволить логічно зв'язати між собою акорди, підготувати їх зміну та послідовності. «Також бас створює своєрідну пульсацію в п'єсі, що сприяє досягненню необхідного художнього ефекту. Опорою

<...> є гармонічна схема, і логіка руху баса повинна бути підпорядкована їй. Існують типові метроритмічні характеристики баса» [6, с. 16–17].

Таким чином, гітара володіє достатніми можливостями для створення яскравого супроводу (акомпанементу), здатного підкреслити художній задум автора. Своєю чергою від музиканта, зокрема й від гітариста-початківця, вимагається не просто володіння інструментом на технічному рівні, але й бачення його гармонічних і технічних можливостей. Знання та розуміння закономірностей гармонії дозволять гітаристу повністю розкрити як інструмент, так і свій творчий потенціал. Сама ж гітара змушує слухати, бути уважною до себе. М'який і глибокий тембр звучання вигідно поєднується як з голосом, так і зі звучанням флейти, скрипки чи фортепіано. Тембр цей ніби доповнює, збагачує обертонами музичну тканину, створює атмосферу інтимного сприйняття, руйнує кордон між виконавцем і слухачем, робить твір більш особистим, сокровенним. Гітарист-концертмейстер має враховувати цей психологічний ефект.

Висновки з проведеного дослідження. Розвиток навичок читання з листа та акомпанементу сприяє грі в різноманітних ансамблях та оркестрі, де необхідність чути партнера, загальне звучання, дотримуватись єдиного ритму виступають умовами спільної гри. У роботі з учнями варто на практиці реалізовувати ті знання та вміння, які вони набувають, вивчаючи в рамках програми музичної школи, училища або коледжу, університету або музичної академії такі дисципліни, як сольфеджіо, музична інформатика, музична література. Викладач має прагнути розкрити на прикладі досліджуваного інструмента теми, які вивчають учні того чи іншого класу нині. Тоді буде налагоджений зв'язок, настільки важливий для формування музиканта, між музичною теорією та виконавської практикою. Крім того, практика акомпанування розвиває в учня, на думку багатьох дослідників, інтерес до інструмента, а саме гітари. Відтак, знання та глибоке усвідомлення закономір-

ностей гармонії, а також застосування вивченого у практиці гри на інструменті, дослідження можливостей гітари виявляються невід'ємними елементами під час створення акомпанементу. Важливим тут виступає духовне та емоційне переживання музики, яке дозволяє виконавцю-акомпаніатору відчувати гітару, а не лише сліпо слідувати за зміною акордів. Крім цього, естетичне виховання, сприйняття музичного твору як цілісної художньо-образної тканини дозволять розкрити творчий потенціал гітариста, адже музика як мистецтво звуків є також мистецтвом впливу на емоційно-чуттєвий світ людини. Знання гармонічних можливостей інструмента є не єдиною вимогою до акомпаніатора: він має також оволодіти й культурою засобів образності та виразності, комплекс яких складався протягом тривалого часу. Повноцінний розвиток гітариста передбачає й знання історії виконавства. Це той емоційний багаж, який дозволить повною мірою розкрити інструмент, зробити його засобом вираження. Саме тому в роботі з учнями або студентами (зокрема це стосується концертмейстерської діяльності) важливо вивчати кращі музичні зразки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Майлис Ю.А. Исторический аспект развития и особенности профессионального мастерства концертмейстера. Южно-Российский музыкальный альманах. – 2015. – № 2(19). – С. 15–19.
2. Методика преподавания игры на шестиструнной гитаре / Н. П. Михайленко. – К.: Книга, 2003. – 48 с.
3. Риман Г. Катехизис истории музыки. – Часть 1. – М.: Музыкальный сектор, 1928. – 160 с.
4. Ромашкина Т. В. Искусство аккомпанемента. Методические основы обучения чтению с листа и транспонированию в классе концертмейстерского мастерства. Царскосельские чтения. – 2010. – С. 346–349.
5. Торопов А. В. Аккомпанемент на гитаре. – М.: Дека, 1994. – 100 с.
6. Чернова О.Б. Методическая разработка на тему: «Навыки гитарного аккомпанемента». – URL: <http://dk-almanah.ru/index.php/talant/item/940-chernova>.
7. Шарнассе Э. Шестиструнная гитара: от истоков до наших дней. – М.: Музыка, 1991. – 87 с.